

धान बालीको फेद कुहिने रोग

परिचय :

तराई, भित्री तराई, उपत्यका तथा मध्य पहाडी क्षेत्रमा बढि लाग्ने यो रोग *Fusarium moniliforme* नामक दुसीबाट लाग्दछ । यो जीवाणुले धान बाली लगायत धेरै बालीहरु मकै, उखु, प्याज, जुनेलो, तोरी, काउली र विभिन्न दाल बाली आदिहरुमा आक्रमण गर्दछ । यो रोग नेपालको अधिकांश क्षेत्रमा तराई देखि पहाड सबै तिर फैलिएको पाइन्छ ।

प्रमुख लक्षणहरु

- » यो रोगले गर्दा ब्याडमा बेर्नाहरु स्वस्थ बेर्नाहरु भन्दा अग्लो हुने, पहेँलिने र अन्त्यमा कुहिएर मर्ने हुन्छ (चित्र नं १)। चित्र नं २ मा देखाएजस्तै खेतमा स्वस्थ बोट भन्दा अग्लो, अलि पहेँलो, पातलो पात, थोरै गाँज हुने आउने र आंशिक रूपले दाना लाग्ने वा दानै नलाग्ने हुन्छन ।
- » मकैमा जस्तै गाँजको तल्लो आँखलाहरुबाट समेत जराहरु आउँदछ (चित्र नं ३) । जरामा घाउ/दाग देखिन्छ ।
- » बोटको तल्लो भागमा सेतो पाउडर जस्तो पनि देखिन सक्छ (चित्र नं ४) ।

रोगको श्रोत र फैलिने अवस्था

यो रोगका जिवाणुहरु खास गरी बीउबाट सर्ने गर्दछ । जिवाणुहरु माटोमा र बिरुवाका टुट्टाहरुमा पनि रहन्छन । हावाबाट स्वस्थ बोटमा सर्छ । रोग लाग्ने जातको खेति, रोगी बीउ र बढि नाईट्रोजनयुक्त

मलको प्रयोगले यो रोग लाग्दछ । बढी तापक्रम (२०० देखि ३०० से.), बढि आर्द्रता र धान खेतमा यो रोगको बढि प्रकोप हुन्छ ।

व्यवस्थापनका उपायहरु

- » रोग निरोधक जात जस्तै खुमल ११ र ताईचुङ्ग १७६ लगाउने । खुमल ४ जस्तो रोग लाग्ने जात नलगाउने ।
- » स्वस्थ बीउको प्रयोग गर्ने र नाइट्रोजन मल चाहिने मात्रा भन्दा बढी प्रयोग नगर्ने ।
- » प्रकोप बढी भएको ठाउँमा खाधान्न बाली बाहेक अन्य बाली संग बाली चक्र अपनाउने ।
- » प्रकोप भएको ठाउँमा बाली कटानी पछि बिरुवाका टुट्टाहरु उखाली नष्ट गर्ने ।
- » रोगी बोट देख्ना साथ उखलेर नष्ट गर्ने ।
- » बीउलाई कार्बेन्डाईजिम ५० % डब्लु.पी.ले २ ग्राम प्रति केजीका दरले उपचार गर्ने
- » ब्याड तयार गर्दा माटोमा रहेको दुसी नियन्त्रण गर्न कार्बेन्डाईजिम ५० % डब्लु.पी.ले ६ ग्राम तीन लिटर पानीको भोलले १ बर्ग मिटर क्षेत्रफललाई उपचार गर्ने ।
- » खेतमा रोग देखिए कार्बेन्डाईजिम ५० % डब्लु.पी. १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले बोटको फेदमा छर्ने ।

चित्र १. रोगी बिरुवा (बाँया) र स्वस्थ बिरुवा (दाँया)
श्रोत: www.knowledgebank.irri.org

चित्र २. रोगी अग्लो बिरुवा
श्रोत: www.cabi.org

चित्र ३. रोगी बिरुवाको आँखलाहरुबाट जरा आएको
श्रोत: Nur Ain Izzati Mohd Zainudin -

चित्र ४. र. रोगी बिरुवामा पातको फेदमा सेतो दुसीको जिवाणु
श्रोत: www.cabi.org

तयारकर्ता:
वितेक सुनार
बाली संरक्षण अधिकृत

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
कृषि विभाग
केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला
हरिहरमवन, ललितपुर

सम्पादन:
राजिवदास राजभण्डारी
वरिष्ठ बाली संरक्षण अधिकृत